

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ХАРКІВСЬКИЙ
ТОРГОВЕЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КНТЕУ

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Regional Economy

Ступінь вищої освіти	Бакалавр
Навчальний рік	2020/2021
З якого курсу викладається	2
В якому семестрі (-ах) викладається	4
Обсяг дисципліни (годин / ECTS)	180/6
Тижневе навантаження	4 години
Мова викладання	Українська
Статус дисципліни	Вибіркова

Інформація про викладача

Прізвище, ім'я та по батькові	Яковчук Олександр Володимирович
Науковий ступінь, вчене звання	Кандидат географічних наук
Кафедра	Туристичного та готельного бізнесу
Посада	Доцент
Профіль викладача	Профіль в Google Scholar
Контактна інформація	o.yakovchuk@knute.edu.ua

Анотація

«Регіональна економіка» є однією з основних і базових дисциплін для усієї фахової підготовки бакалаврів економічних спеціальностей, оскільки саме дана дисципліна формує комплексні систематичні уявлення про територіальну організацію економічної діяльності та особливості раціонального використання продуктивних сил на певній території та ефективного управління регіональними економічними комплексами, формує стійкі професійні навички аналізу і прогнозу розвитку економічної ситуації в певному регіоні та у державі в цілому.

Мета дисципліни

Формування у майбутніх бакалаврів комплексу знань щодо базових принципів, категорій, методів та інструментів регіонального економічного аналізу, узагальнення основних досягнень теорії і практики в галузі економічної географії та теорії розміщення продуктивних сил, спрямована на використання набутих знань у всіх сферах економічної діяльності підприємств та організацій незалежно від їх галузевої належності, розміру та структури; сформувати уяву про територіальну організацію суспільства і принципи функціонування територіальних соціально-економічних систем, засвоєння нормативно-правових, організаційних та економічних питань управління господарством регіону

У результаті вивчення дисципліни студент буде

знати:

- основні поняття і категорії регіональної економіки та розміщення продуктивних сил;
- історичні передумови розвитку продуктивних сил регіонів;
- закономірності територіальної організації суспільства і господарської діяльності;
- фактори розміщення продуктивних сил і розвитку різних галузей господарства;
- особливості економічного районування України та інших країн світу;
- галузеву і територіальну структуру господарства світу та України;
- природно-ресурсний і працересурсний потенціал регіонів України;
- сутність державної регіональної політики України, світовий досвід з даного питання;
- регіональні особливості міжнародних економічних відносин регіонів України;
- регіональні аспекти економіки раціонального природокористування;
- особливості регіонального екологічного моніторингу;
- принципи державної екологічної політики в регіонах;
- концепція сталого еколого-економічного розвитку.

вміти:

- аналізувати особливості адміністративно-територіального поділу різних держав світу та України;
- проводити соціально-економічну структурування регіонів України;
- оцінювати фактори сталого розвитку продуктивних сил регіонів України;
- проводити діагностику соціально-економічного розвитку різних територій та регіонів України;
- оцінювати рівень розвитку регіонального господарського комплексу;
- проводити аналіз забезпеченості природними ресурсами в регіонах України;
- проводити оцінку стану навколишнього природного середовища різних територій, зокрема регіонів України,
- застосовувати різні еколого-економічні інструменти при управлінні регіональними господарськими комплексами.

Передумови вивчення дисципліни

Територіальний менеджмент – одна з найважливіших галузей географічних і економічних знань, яка знаходиться на стику трьох дисциплін – соціально-економічної географії, економіки та менеджменту. Вона також тісно пов'язана з іншими науковими галузями, такими як статистичні методи аналізу регіональної економічної політики, державні фінанси і бюджетна політика, мікроекономіка та макроекономіка, філософія управління, просторовий аналіз тощо.

Програма дисципліни

Тема 1 Вступ до курсу. Основні поняття і категорії

Поняття і предмет вивчення дисципліни «регіональна економіка», поняття «географічний простір» і «територія», географічне, політичне та економічне трактування поняття «регіон», похідні поняття «регіонознавство» і «регіоналістика», міждисциплінарні зв'язки регіональної економіки. Сутність і еволюція поняття «продуктивні сили». Головні напрямки розміщення продуктивних сил і регіональної економіки. Методи і завдання розміщення продуктивних

сил України та розвитку регіональної економіки. Сутність, функції й типи сучасного етапу регіонального розвитку. Еволюція розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів. Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил. Сутність і поняття «господарський комплекс регіону»: поняття «галузь господарства» і «міжгалузевий комплекс», різні підходи до класифікації галузей і сфер господарювання, галузева структура Первинного сектору економіки, галузева структура Вторинного сектору економіки, галузева структура Третинного сектору економіки.

Тема 2 Системно-територіальний підхід у регіональній економіці

Системно-динамічний аналіз у регіональній економіці. Основи теорії системного аналізу, концепції світ-системного аналізу Валлерстайна, Форрестера, Мессаровича. Сутність і поняття «територіальні соціально-економічні системи» (ТСЕС): системний підхід у регіональній економіці, суспільно-економічна підсистема регіональної ТСЕС, техно-економічна підсистема регіональної ТСЕС, геоекологічна підсистема регіональної ТСЕС, геосистемна модель управління регіональним розвитком. Геосистемна модель організації регіонального простору. Сутність і поняття «соціально-економічний розвиток» регіону: поняття «соціально-економічний розвиток» регіону, поняття «валовий регіональний продукт», аналіз соціально-економічної ситуації в регіоні, оцінка рівня соціально-економічного розвитку регіону, напрями і методи покращення соціально-економічного розвитку регіонів.

Тема 3 Територіальна і функціональна організація господарства

Сутність і еволюція поняття «просторова організація суспільства». зв'язок економічної географії і регіональної економіки. Концепція географічного положення в регіональній економіці, вплив просторових факторів на розміщення продуктивних сил. Поняття «територіальна організація продуктивних сил», базові елементи територіальної організації продуктивних сил, поняття «територіальна (просторова) організація суспільства». Основні просторово-організаційні форми господарської діяльності. Класичні теорії регіональної економіки розміщення продуктивних сил: модель ізольованої держави (Йоганн Тюнен), теорія центральних місць (Вальтер Крістлер), теорія промислового щандорту (Альфред Вебер), концепція економічного ландшафту (Август Льош), концепція ТВК і ЕВЦ (Микола Колосовський) та інші.

Сучасні теорії регіональної економіки розміщення продуктивних сил: теорія просторового аналізу регіонів (Уолтер Айзард), модель взаємодії «центр-периферія» (Джон Фрідман), концепція полюсів зростання (Франсуа Перру, Жан Будвіль), теорія конкуренції в економічних кластерах (Майкл Портер), теорія просторової дифузії інновацій (Торстен Хагерstrand) ті інші.

Тема 4 Фактори розміщення продуктивних сил регіонів

Система розселення як базовий фактор територіальної організації регіону. Вплив міграційної ситуації на соціально-економічний розвиток регіону. Вплив демографічної ситуації на соціально-економічний розвиток регіону. Мовно-етнічні та релігійні фактори формування продуктивних сил регіону. Ресурсні фактори розміщення продуктивних сил: сировинний, паливний, енергетичний, водний і трудовий фактори. Позиційні фактори розміщення продуктивних сил: транспортний, споживчий, екологічний, науково-технічний, фактори економік-географічного положення і ринкової кон'юнктури. Значення природних ресурсів для економічного розвитку регіону: мінерально-сировинні, водні, земельні, агрокліматичні, біологічні, рекреаційні ресурси. Організаційно-правові фактори господарської діяльності в регіоні: нормативно-правові форми господарювання, розвиток регіональної ринкової інфраструктури, спеціальні (вільні) економічні зони, зони вільної торгівлі, території

пріоритетного розвитку, податкові офшори, регіональні і галузеві концепції і програми економічного розвитку.

Тема 5 Територіальний поділ праці та економічне районування

Визначення поняття «територіальний поділ праці», яке є основою спеціалізації регіону та характеризує ступінь його участі. Проблеми територіального поділу праці для будь-якого регіону, які є визначальними, бо вони лежить в основі господарського управління територією. Основні зв'язки територіального поділу праці в процесі закріплення певних галузей виробництва за регіонами. Відмінність між різновидами територіального поділу праці. Специфічні риси географічного поділу праці, які виникають під час розвитку науково-технічного прогресу. Особливості поняття та характеристики економічних районів. Сутність процесу економічного районування, а також встановлення взаємозв'язку територіальної організації продуктивних сил та суспільства з процесом економічного районування. Поняття «економічний район», принципи економічного районування, світовий досвід економічного районування, історія і сучасність економічного районування України, недосконалість сучасного економічного районування України.

Тема 6 Регіональна соціально-економічна структура України

Адміністративно-територіальний устрій України: історія формування, проблеми і перспективи удосконалення. Історико-географічні регіони України. Система розселення населення в регіонах України: урбанізація, руралізація, субурбанізація, урбанізація та інші специфічні соціально-демографічні явища і процеси. Характеристика демографічної ситуації в регіонах України на сучасному етапі, в історичному контексті та прогнози її зміни на майбутнє: природний і міграційний рух, сімейна структура населення. Характеристика мовно-етнічного і релігійного складу населення регіонів України. Освітньо-професійна структура населення. Статевовікова структура населення регіонів України і принципи формування і використання трудових ресурсів регіонів, середня очікувана тривалість життя людей і демографічне навантаження, проблеми зайнятості та безробіття населення. Особливості державної демографічної політики і соціального забезпечення.

Тема 7 Світове господарство і регіональна економіка

Світове господарство. Історичні етапи становлення світового господарства. Організаційна і галузева структура світового господарства. Міжнародна торгівля. Експорт й імпорт товарів і послуг. Торговельний і платіжний баланс. Торговельні потоки. Теорії міжнародної торгівлі. Міжнародний географічний поділ праці. Міжнародна економічна інтеграція: форми, напрями. Міжнародні економічні відносини. Структура зайнятості світового господарства. Трансформація світового господарства в епоху НТР. Глобалізація, інтернаціоналізація, транснаціоналізація і регіоналізація світового господарства. Транснаціональні корпорації. Концепція світових міст у світовому господарстві. Світові міста як «квазі-держави» і «супер-регіони». Державна регіональна економічна політика (ДРЕП): регіоналізація політичних та економічних функцій держави, сутність і спрямування державної регіональної економічної політики, складові елементи державної регіональної економічної політики, принципи реалізації державної регіональної економічної політики, соціально-економічна типологія регіонів для потреб ДРЕП.

Тема 8 Міжнародні економічні відносини регіонів

Сутність міжнародних економічних відносин регіонів. Зовнішня торгівля товарами і послугами: експорт, імпорт, зовнішньоторговельне сальдо і зовнішньоторговельний оборот, реекспорт; рівень експортності регіональної економіки, поняття «імпортозалежність» та

«імпортозаміщення». Міжнародний рух прямих іноземних інвестицій у регіонах України: ввіз і вивіз інвестицій. Сутність і напрями міжнародного співробітництва регіонів: регіоналізація міжнародної політики і економічних відносин, основні форми міжрегіонального співробітництва, транскордонне співробітництво прикордонних регіонів Європи, специфіка транскордонного співробітництва приморських регіонів, «єврорегіони» на кордонах України. Транснаціоналізація світової економіки і діяльність ТНК – транснаціональних компаній. Найбільші транснаціональні компанії світу: спеціалізація, базування, розміщення філіалів. Транснаціональні компанії в Україні: регіональне розміщення, господарська спеціалізація і вплив на соціально-економічний розвиток.

Тема 9 Регіональні особливості розвитку галузей Первинного сектору економіки

Сутність і галузева структура галузей Первинного сектору економіки: сільське господарство (рослинництво, тваринництво, садівництво і виноградарство), лісове і мисливське господарство, рибне господарство, природно-заповідна справа, видобуток корисних копалин. Основні фактори розміщення виробництва галузей Первинного сектору економіки, найбільш поширені та ефективні територіальні та адміністративні форми організації господарства, система міжгалузевих зв'язків. Просторова структура галузей Первинного сектору світового господарства: Європа, Північна і Південна Америка, Азія, Африка, Австралія і Океанія. Просторова структура галузей Первинного сектору економіки України: Східна, Південна, Центральна, Північна і Західна Україна.

Тема 10 Регіональні особливості розвитку галузей Вторинного сектору економіки

Сутність і галузева структура галузей Вторинного сектору економіки: електроенергетика (традиційна і альтернативна), переробна промисловість (паливна і нафтохімічна, хімічна і фармацевтична промисловість, чорна і кольорова металургія, машинобудування і металообробка, лісова, легка і харчова промисловість), будівельна індустрія (громадська, промислова, військова), промисловий і вантажний транспорт (залізничний, автомобільний, морський, річковий, трубопровідний). Основні фактори розміщення виробництва галузей Вторинного сектору економіки, найбільш поширені та ефективні територіальні та адміністративні форми організації господарства, система міжгалузевих зв'язків. Просторова структура галузей Вторинного сектору світового господарства: Європа, Північна і Південна Америка, Азія, Африка, Австралія і Океанія. Просторова структура галузей Вторинного сектору економіки України: Східна, Південна, Центральна, Північна і Західна Україна.

Тема 11 Регіональні особливості розвитку галузей Третинного сектору економіки

Сутність і галузева структура галузей Третинного сектору економіки: роздрібна торгівля, ресторанне господарство і громадське харчування, сфера побутових, комерційних і соціальних послуг, система освіти і науки, система охорони здоров'я і санаторно-курортного лікування, туризм, рекреація і готельне господарство, сфера культури і мистецтва, спортивна індустрія, інформаційна індустрія, банківсько-фінансова сфера, житлово-комунальне господарство, пасажирський транспорт (залізничний, автомобільний, водний і повітряний). Основні фактори розміщення підприємств і установ Третинного сектору економіки, найбільш поширені та ефективні територіальні та адміністративні форми організації господарства, система міжгалузевих зв'язків. Просторова структура галузей Третинного сектору світового господарства: Європа, Північна і Південна Америка, Азія, Африка, Австралія і Океанія. Просторова структура галузей Третинного сектору економіки України: Східна, Південна, Центральна, Північна і Західна Україна.

Тема 12 Господарська спеціалізація регіонів України

Виробництво валового регіонального продукту (ВРП), структура виробництва валового внутрішнього продукту: за кількістю зайнятих і за абсолютними об'ємами виробництва. Регіональні особливості споживання ВРП. Наявність основних засобів виробництва та інвестиції в основний капітал за регіонами України. Динаміка середньомісячної заробітної платні за регіонами України. Загальний аналіз діяльності суб'єктів ЄДРПОУ (Єдиного державного реєстру організацій і підприємств України) за регіонами України. Ранжування і групування регіонів України за основними макроекономічними показниками. Аналіз загальної господарської спеціалізації регіонів України: сільське, лісове рибне господарство, видобувна, важка, легка, харчова промисловість, електроенергетика, вантажний і пасажирський транспорт, сфера послуг і роздрібна торгівля, транспорт і зв'язок, банківсько-фінансова діяльність, туризм і рекреація, освіта, наука, охорона здоров'я.

Особливості та політики дисципліни

Особливістю організації освітнього процесу з дисципліни «Регіональна економіка» полягають у поєднанні традиційних і нетрадиційних методів викладання з використанням інноваційних технологій: лекції (тематичні, проблемні, лекції-дискусії); семінарські і практичні заняття (дискусії, робота в малих групах, моделювання ситуацій).

Обов'язковим є мультимедійний супровід навчальних занять із використанням різноманітного візуалізаційного матеріалу: карти, графіки, діаграми, таблиці, фото-відео тощо.

Від студентів очікується регулярне відвідування занять згідно з розкладом, опрацювання рекомендованих основних і додаткових джерел інформації, виконання індивідуальних практичних завдань. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із деканатом. Списування під час поточного та підсумкового контролю заборонено (в т.ч. із використанням мобільних девайсів).

Форми та методи оцінювання

Оцінювання результатів навчання студентів здійснюється за 100-бальною шкалою та шкалою ЄКТС відповідно до діючого [Положення про оцінювання результатів навчання студентів](#).

Поточний контроль (60 балів): 1) лекторій (модулі 1 і 2); 2) практична робота (1 і 2); 3) семінарські заняття (цикли 1 і 2); 4) поточне тестування (контроль 1 і 2) на Порталі освітніх ресурсів та інформаційної підтримки освітнього процесу Інституту (<https://edu.htei.kh.ua>).

Підсумковий семестровий контроль (40 балів): письмовий екзамен. Структура екзаменаційного білету: 1) комплексне тестове завдання за усіма темами дисципліни (комп'ютерне тестування); 2) 2 розгорнуті письмові відповіді на питання тем лекційної частини курсу; 3) 2 завдання на оцінювання практичних навичок і вмінь (ситуаційні завдання на питання тем семінарсько-практичної частини курсу).

Умовою допуску до підсумкового семестрового контролю є виконання програми навчальної дисципліни і отримання оцінки за виконання завдань поточного контролю не менше ніж 36 балів. Мінімальна загальна кількість балів для отримання позитивної оцінки з дисципліни – 60.

Рекомендовані джерела інформації

1. Аванесова Н. Е. Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка: підручник / Харківський національний університет будівництва та архітектури. - Харків : Щедра садиба плюс, 2015. – 223 с.
2. Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин : колективна монографія / О. В. Баула та інші; Луцький національний технічний університет. – Луцьк : Вежа-Друк, 2017. – 311 с.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : [офіційний сайт]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Станом на 30.03.2020. – Назва з екрана.
4. Euromonitor International [Електронний ресурс] : [стратегічний аналіз глобальних ринків]. – Режим доступу: <https://www.euromonitor.com>. – Станом на 30.03.2020. – Назва з екрана.
5. Мартусенко І. В. Регіональна економіка : підручник для студентів ВНЗ / І. В. Мартусенко, Б. В. Погріщук ; Тернопільський національний економічний університет, Вінницький навчально-науковий інститут економіки. - Тернопіль : Крок, 2015. - 626 с.
6. Регіональна економіка: підручник / Загальна редакція доктора юридичних наук, академіка НАПрН України, професора О. М. Бандурки, доктора економічних наук, професора О. В. Носової ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків : Золота миля, 2016. – 333 с.
7. Резнікова Н. В. Глобальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин: навчальний посібник / Наталія Резнікова. – Київ: Консультант, 2017. – 539 с.
8. Офіційна статистика ООН [Електронний ресурс] : [офіційний сайт]. – Режим доступу: www.data.un.org. – Станом на 30.03.2020. – Назва з екрана.
9. World Data Atlas [Електронний ресурс] : [світова і регіональна статистика, карти, рейтинги]. – Режим доступу: <https://knoema.com/atlas>. – Станом на 30.03.2020. – Назва з екрана.